

RECENZIJA

***Hermanni de Wartberge Chronicon Livoniae / Vartberges Hermana Livonijas hronika*, no latīņu valodas tulkojis priekšvārdu un komentārus sarakstījis Ēvalds Mugurēvičs, Rīga, latvijas vēstures institūta apgāds, 2005, 334 p.**

Šių metų Baltijos asamblėjos premijos už pasiekimus moksle laureatas latvių archeologas Evaldas Mugurevičius (Ēvalds Mugurēvičs) paskelbė naują Hermano Vartbergiečio (Vartbergės) kronikos leidimą. Ši kronika yra svarbus XIV a. Lietuvos istorijos šaltinis, kurio pagrindinė dalis skirta XIV a. II pusėje suintensyvėjusiems Ordino žygiams („reizams“) prieš lietuvius ir lietuvių kunigaikščių atsakomiesiems išpuoliams aprašyti. Didžiąją kronikoje fiksuojamų įvykių dalį autorius aprašė kaip jų liudytojas, o tai lemia ypatingą šio kūrinio vertę menkai šaltinių atspindėtoje epochoje.

E. Mugurevičius yra žinomas viduramžių archeologas, aktyvus Baltijos šalių archeologų bendrijos narys, taip pat ir Lietuvos archeologų bendradarbis („Lietuvos archeologijos“ redakcinės kolegijos narys, nuolatinis konferencijų dalyvis). Jau ne vienerius metus jis darbuojasi istorijos archeografijos baruose, tyrinėdamas ir publikuodamas naratyvinius viduramžių Livonijos šaltinius. Prieš keletą metų pasirodė jo parengti Henriko Latvio kronikos¹ ir Eiliiuotosios Livonijos kronikos² tekstai bei jų vertimai į latvių kalbą.

Naujasis leidinys yra įprastos tokio pobūdžio publikacijoms sandaros: įvadas, lotyniškas originalo tekstas ir latviškas vertimas, komentarai. Lietuvoje neretai skelbiami tik senųjų tekstų vertimai (pvz., „Lituanistinės bibliotekos“ ir „Ištakų“ serijos). Tuo tarpu E. Mugurevičiaus sprendimas įtraukti ir originalo tekstą, kuris skelbiamas pagal XIX a. II pusėje Ernsto Strehlke' s parengtą teksto variantą³, yra naudingas praktiniams tyrinėtojų ir pedagogų poreikiams.

Lyginant su Juozo Jurginio parengta ir 1991 m. išleista lietuviška Hermano Vartber-

---

¹ *Indriķa hronika*, Ē. Mugurēviča priekšvārds un komentāri, Rīga, 1993.

² *Atskaņu hronika*, Ē. Murgurēviča priekšvārds, Ē. Mugurēviča un K. Kļaviņa komentāri, Rīga, 1998.

³ Hermann de Wartberge, *Chronicon Livoniae*, hrsg. von E. Strehlke, *Scriptores rerum prussicarum*, hrsg. von Th. Hirsch, M. Töppen, E. Strehlke, Leipzig, 1963, Bd. 2, S. 21–116.

⁴ Henrikas Latvis, Hermanas Vartbergė, *Livonijos kronikos*, iš lotynų kalbos, vertė, įvadą ir paaiškinimus parašė J. Jurginis, Vilnius, 1991. Plg. kritišką A. Dubonio recenziją *Lietuvos istorijos metraštyje 1992*, Vilnius, 1994, p. 223–231. J. Jurginio vertimas netikslus, nepilnas, kai kurie lietuviški terminai ir vietovardžiai tiesiog kurioziški.

giečio kronikos publikacija⁴, E. Mugurevičiaus leidinys yra kur kas pranašesnis. Svarbiausi pastarojo privalumai yra platus įvadas ir ypač išsamūs komentarai (lietuviškoje knygoje jų apskritai nebuvo), kuriuose apibendrinta plati dalyko istoriografija. Tiesa, informatyviame įvade šiek tiek pristigo kai kurių Lietuvos istorijai skirtų studijų (pirmiausia Stepheno C. Rowello monografijos⁵), nors šiaip lietuviška istoriografija panaudota gana gausiai. Iš čia ir kelios pastabos: Gedimino laikus derėjo traktuoti ne kaip dinastinio valdymo pradžią, bet kaip šios valdymo sistemos galutinio įtvirtinimo periodą, o šio valdovo dvare surašytus raštus vadinti ne dokumentais, o laiškais (p. 15). Lotyniškame Gedimino titule įrašytas *dux* reiškia ne karvedį (lat. *karavadonis*), o (suverenu) kunigaikštį.

Bene vertingiausia įvado dalis yra kronikoje aptinkamų pilių analizė (p. 18–28). Savo kūrinyje Hermanas Vartbergietis iš viso paminėjo daugiau kaip 100 Rytų Pabaltijo regiono pilių. Pasinaudojęs naujausiais latvių archeologų tyrinėjimais, E. Mugurevičius Livonijos pilis suskirstė į tris grupes: 1) pilys, kuriose XIII–XIV a. tebegyveno senųjų Livonijos žemių gyventojų palikuonys (pvz., Mutina, Duobelė, Gercikė); 2) senųjų pilių vietoje kryžiuočių įkurtos pilys (pvz., Ikškilė, Lealis, Daugpilis, Kuoknesė); 3) naujai Ordino pastatytos pilys (pvz., Sigulda, Kuldyga, Jelgava). Ši klasifikacija verta dėmesio visų pirma todėl, kad istoriografijoje skirtingo pobūdžio pilys vis dar neretai laikomos tuo pačiu istoriniu fenomenu. Beje, visos kronikoje suminėtos Livonijos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vietovės lokalizuotos 4-ame ir 5-ame žemėlapiuose.

Moksliniu požiūriu originaliausioje knygos dalyje – komentaruose (p. 155–277) – kaip tik ir pagrindžiama sudėtingesnė vienos ar kitos vietovės lokalizacija. Svarbu pabrėžti, kad identifikuojant pilis ir gyvenvietes, plačiai naudotasi archeologinių tyrimų rezultatais, kurie daugeliu atvejų patvirtino kronikos duomenų tikslumą. Itin naudingi Baltijos šalių archeologų (tarp jų ir paties E. Mugurevičiaus) parengti Livonijos pilių planai, taip pat senojoje kartografijoje atrastos pilių schemos. Komentaruose autorius pademonstravo išsamias istorijas, archeologijas, geografijos ir lingvistikos žinias. Jie padeda geriau suprasti kronikos tekstą ir suteikia daug naudingos informacijos apie įvairius viduramžių ordinų gyvenimo epizodus, Livonijos ir Lietuvos istorines realijas. Galima paminėti tik kelis netikslumus. Kronikoje minimas lietuvių kunigaikštis „Koddere“ (koment. Nr. 750) identifikuotinas ne su Karijotu ar Karijotaičiais, bet su vyriausiuoju Algirdo sūnumi Teodoru (Fiodoru)⁶, Algimantas (Nr. 540) buvo Alšėnų kunigaikščių pirmtakas, o Skirgailos ir Švitrigailos suplakimas (Nr. 630), atrodo, tampa livonietiška/latviška ypatybe.

Evaldo Mugurevičiaus publikacija yra geras mokslinių tyrinėjimų ir mokslo populiarinimo sintezės, istorijos ir archeologijos žinių suderinimo pavyzdys. Ji taps dar viena parankine knyga Baltijos šalių medievistams ir neabejotinai prisidės prie gilesnio XIV a. istorijos pažinimo.

Rimvydas Petrauskas

⁵ S. C. Rowell, *Lithuania ascending. A pagan empire within east-central Europe 1295–1345*, Cambridge, 1994 (liet. vert.: S. C. Rowell, *Iš viduramžių ūkų kylanti Lietuva. Pagonių imperija Rytų ir Vidurio Europoje, 1295–1345*, Vilnius, 2001).

⁶ J. Tęgowski, *Pierwsze pokolenia Giedymowiczów*, Poznań-Wrocław, 1999, s. 57–61.